

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ.
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ВИПУСК XX

Рівне 2014

ББК
83 Л 43
8

Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету: Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство. – Вип. XX / Ред. кол. О. Кирильчук та ін. – Рівне : РДГУ, 2014. – 153 с.

У збірнику вміщені статті, присвячені двохсотлітньому ювілею Тараса Шевченка. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку Вченою радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 6 від 28.02.2014 р.)

Редакційна колегія:

доктор філологічних наук, доцент **ЗАХАРЧУК І. В.** (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор філологічних наук, доцент **ТОМЧУК Л. В.** (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор філологічних наук, професор **ПОЛЩУК Я. О.** (Київський університет ім. Б.Грінченка)

доктор філологічних наук, професор **ГНАТЮК М. І.** (Львівський національний університет ім. І.Франка)

доктор філологічних наук, професор **ГУЛЯК А. Б.** (Київський національний університет ім. Т.Шевченка)

доктор філологічних наук, професор **ІВАНИШИН П. В.** (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І.Франка)

Наукові редактори:

кандидат філологічних наук **КРУПКА М. А.**

кандидат філологічних наук **КИРИЛЬЧУК О. М.**

УДК 821.161.2.09

ШЕВЧЕНКІАНА МАРІЕТТИ ШАГІНЯН

Статтю присвячено аналізу праці Маріетти Шагінян «Тарас Шевченко». Особливу увагу звернено на умови написання, культурну політику влади в умовах тоталітарного суспільства та авторській інтерпретації самототожності Тараса Шевченка.

Ключові слова: *епоха тоталітаризму, цінності імперії, ідентичність митця, комунікація, адресат.*

Special stress is on the working order of the writing, cultural policy of the axendancy under totalitarizm as well as the author's interpretation of T. Shevchenko's identity.

Key words: *totalitarian epoch, values of the empire, writer's identity, communication, addressee.*

Маріетта Шагінян прожила довге життя: 94 роки (1888 – 1982). На її долю випали дві світові війни, руйнування російської імперії, зародження і становлення советського тоталітаризму. Варто додати, що вона стала свідком найбільших цивілізаційних протистоянь ХХ століття, позначених конфліктом ціннісних імперативів і боротьбою за переформатування колективної ідентичності. У часовому калейдоскопі подій і потрясінь письменниця шукала для себе моральних авторитетів і способи протидії духовній амнезії. Постать Тараса Шевченка стала для неї ціннісним орієнтиром і осяганням поліфонічного наповнення національної ідентичності.

У 1964 році в збірнику матеріалів «Світова велич Шевченка» авторка так окреслила свою дорогу до поета: «Якось в середині 30-х років випадково відкрила «Кобзар». Не як дослідник, а як читач. Не знаючи української мови, почала читати – і не могла відірватися. Глибока, ласкава людяність. Незвичайне тепло цієї лагідної мови в усьому, до чого ніжно торкається вона: гайочка, ставка, деревця, тину, білих хаток, зірок, самої людини з її бентежним серцем – охопило мене з першої хвилини, а читати я почала з перших рядків «Кобзаря» – з «Причинної». І я одразу стала розуміти поета, хоча ніколи до цього не доводилось мені читати українською мовою. Саме «Кобзар» став моїм шляхом до розуміння мови та психології українського народу» [3, 5]. Зацікавлення творчістю українського митця згодом переросло у серйозне дослідження – захист докторської дисертації в грудні 1944 року в Москві та видання монографії «Тарас» Шевченко» у 1963 році.

Серед усього масиву шевченкознавчих досліджень, випродукованих у советській інтерпретаційній моделі, праця Шагінян незмінно посідала стратегічні ніші. Попри відчутну присутність ідеологічного імперативу, селективних підходів і вибіркового цитування текстів Шевченка (прикметних для утилітарно-прагматичного літературознавства), монографія авторки акумулювала ті аналітичні зрізи, актуальність яких не підвладна часовим нашаруванням. Мова йде про проекцію на інтелектуальний клімат тоталітарної

епохи, її соціальні та культурні практики та їхній вплив на множинні способи моделювання самототожності митця. Водночас з відстані третього тисячоліття праця вірменської письменниці дозволяє вести мову про такі засадничі буттєві парадигми як Людина і Час у вимірах історичного та соціокультурного нарративу.

Часові координати, у яких постала праця Маріетти Шагінян, спонукають до кодифікації культурної стратегії советського тоталітаризму. Варто нагадати, що з початком 1930-х років в СРСР відбулася докорінна зміна гуманітарної політики влади. Її сутність полягала у переформатуванні історичної свідомості (творення нового пантеону героїв, реабілітація імперських цінностей) та домінуванням російської матриці в советському культурному конгломераті. До 1934 року, згідно з установкою на «розрив з ганебним минулим», історію як навчальну дисципліну не викладали в середній школі та вищих навчальних закладах, і тільки після докорінної ревізії ідеологічних засад цю навчальну дисципліну повернено в практику середньої і вищої освітніх ланок. Проте, повернення історії супроводжують системні маніпулятивні технології. Їх наслідками стала реабілітація цінностей російської імперії, насаджування вибіркових меморативних практик, зміна топоніміки. Влада запроваджує новий календар пам'ятних дат. Знаковим у цьому вимірі є 1939 рік.

Саме в 1939 році в СРСР відбувається масштабне і урочисто-помпезне святкування 125 річниці з дня народження Тараса Шевченка. Маріетта Шагінян зазначає, що саме святкування ювілею Шевченка стало стратегічним для структурування її дослідницьких зацікавлень і пізнання самототожності митця. Ювілейні урочистості на теренах СРСР тривали з березня до травня. У них взяли участь партійні високопосадовці, провідні митці, десятки самодіяльних колективів. Відбувається урочиста сесія АН УРСР, київському університету присвоюють ім'я Тараса Шевченка, на могилі поета споруджено пам'ятник, відповідно культурне паломництва на Чернечу гору набуває державної легітимності.

Для керівництва країни ювілейні заходи мали не тільки культурно-просвітницьке, а передусім й політично-пропагандистське наповнення. Воно полягало в тому, щоб посилити український вектор у публічній презентації, надавши йому етнографічно-фольклорних атрибутів і одночасно суворо контролювати і регламентувати рамки дозволеного. Українській присутності в гуманітарній стратегії влади відведено інструментальну роль в ілюстрації концепту «дружби народів». У контексті державної інтерпретації шевченківського ювілею збереглися промовисті свідчення очевидців, що їх наводить Владислав Гриневич: «Коли в Каневі виконувались концертні номери з фольклорною основою, М. Рильський і В. Торин зауважили: “Чи не можна припинити російську “галіматтю”? У нас, здається, шевченківські дні – чому не співають українських пісень?”, на що Лебедев-Кумач, звертаючись до письменника В. Іванова, промовив: “Хохляндія бунтує”» [1, 411].

Окреслюючи контекстуальні паралелі, варто зауважити, що серед ювілейних дат, котрим було надано державне значення і вшанування яких набуло особливої значущості в 1939 році, були 285 річниця так званого

возз'єднання України Росією на раді в Переяславі і 230 років Полтавської битви. Відповідно культурні інспірації оприявнюють чітку зміну орієнтирів: класову домінанту в культурному просторі 1930-х років замінено росієцентричною імперською моделлю. У її силовому полі українській культурі нав'язано провінційно-малоросійську нішу.

Варто наголосити, що на кінець 1930-х років українська культура знекровлена репресіями влади особливої жорстокості. За підрахунками дослідників, із 259-х українських письменників, яких друкували в 1930 році, після 1938 року залишилося тільки 36. Українську ситуацію на час шевченківських урочистостей 1939 року охарактеризував Лев Троцький: «Сталінська бюрократія будує пам'ятники Шевченкові, однак лише задля того, щоби міцніше придавити тим пам'ятником український народ і примусити його мовою Кобзаря складати славу кремлівській кліці насильників» [1, 381].

Окреслені культурно-історичні паралелі оприявнюють суспільну ситуацію, в якій формувались шевченкознавчі зацікавлення Марієтти Шагінян. Безперечно, для сучасних читачів важливо не тільки означити способи балансування між пропагандистським і аналітичним векторами, але й усвідомити траєкторію інтелектуальних рефлексій авторки в осяганні української культури та її знакових особистостей.

Передусім варто вести мову про творення цілісного образу Шевченка у проєкціях на поетичну, прозову та мистецьку спадщини майстра. Такий підхід уможливив виокремити ті ключові моделі, котрі розкривали естетичну взаємодію різних мотиваційних сегментів творчості митця. Сама Шагінян обирає роль коментатора віршів Шевченка. Обрана стратегія дозволяє авторці максимально зберегти незалежність власних аналітичних спостережень. Зокрема дослідниця веде мову про емоційний вплив поезії митця на слухачів. Саме цей елемент омовлення поетичного слова, його аудіоматеріалізації в розумінні Шагінян стає першопричиною неперервності та органічності функціонування спадщини поета в колективній пам'яті. Для самої Шагінян (переважно на рівні підсвідомості) притягальна сила поезії Шевченка закорінена в звуковій оркестровці тексту, котра передувала впровадженню в змістове поле. І хоча ця думка висловлена досить обережно, але для авторки вона є визначальною при ідентифікації емоційного коефіцієнта поезії Шевченка. При зовнішній віддаленості української та вірменської культурних матриць поетичний аудіоряд стає першоелементом культурного діалогу. У випадку з Шагінян цей досвід комунікації є дуже цікавим, проте прикметно, що сама авторка не наважується вповні його оприсутнити, розвинути власні спостереження, а обмежується лише принагідними твердженнями, котрі раптово обриваються і переходять у ритуальну практику ідеологічних формул про «глибоку народність» поезії Шевченка.

Поняття «народності» стає стратегічним для теоретичних підвалин розділу під промовистою назвою «Поетика». Сам розділ може слугувати ілюстрацією советського літературознавства в соцреалістичному варіанті. Аналіз поезії Шевченка ототожнено з ідеологічним наповненням, котре передбачає суголосність революційно-демократичним ідеалам у варіанті

Чернишевського та Добролюбова. Саме їх тлумачення «народності» в інтерпретації авторки є еталоном для розуміння Шевченка, і застосована абстрактна формула: «жити прагненнями свого народу і виражати їх у мистецтві» – покликана легітимізувати Шевченка в каноні тоталітарного мистецтва.

Із середини 1930-х років рольові характеристики творчості Шевченка втиснуто в твердження «борця проти соціальної несправедливості», «захисника пригноблених мас», «провісника щасливого майбутнього» тощо. На час написання праці про Шевченка Шагінян була свідком, як селективно-ужиткове літературознавство розвивалося по висхідній. Можна припустити, що формулу «народності» авторка обирає як компромісну між вульгарно соціологічними та історико-літературними підходами.

Компромісність настанови можна відчитати у контексті «генеалогічного дерева» літератури соціалістичного реалізму. Соціалістичний реалізм як мистецький проект советського тоталітаризму зазнає активної розбудови після 1934 року – часу його офіційного проголошення на першому всесоюзному з'їзді советських письменників. Як і будь-яка система естетичної легітимізації влади соцреалізм потребує розбудови історичної тяглості та оприявлення культурної спадкоємності. Спадщину російських демократів (М. Чернишевського і М. Добролюбова) було використано для розширення «культурних витоків» соцреалізму. Особливої виразності інтеграція досвіду російського реалізму в силове поле тоталітарної літератури набула після Другої світової війни. Такі естетичні наголоси було продиктовано необхідністю зміцнити теоретичні підвалини офіційного мистецтва. В часі війни та окупації монолітність канону соцреалізму зазнала присутніх деформацій. У повоєнний період перед владою постало завдання відновлення культурно-демаркаційних рамок тоталітарного мистецтва. Окрім апробованих карально-силових методів в ідеологічному вимірі актуалізовано історичні паралелі шляхом реінтерпретації класичної спадщини. Постаті Чернишевського та Добролюбова стають знаковими в розгортанні естетичної тяглості соцреалізму та слугують утвердженню його самодостатності.

Також розділ «Поетика» у монографії Шагінян має ознаки методологічного вступу. Перед авторкою постала дилема: застосувати традиційну для советського літературознавства формулу посилянь на класиків марксизму-ленінізму чи обрати пом'якшений варіант ідеологічної канонізації Шевченка. Письменниця йде складнішим шляхом. На нашу думку, мотивації такого вибору є значно глибші за намагання уникнути традиційних пропагандистських формул. Текст книги свідчить, що авторка добре опрацювала першоджерела і на їх основі сформулировала власні судження про силове поле інтелектуальних рефлексій українських і російських письменників в мистецькому кліматі ХІХ століття. Для Шагінян Шевченко цікавий передусім як промотор потужної інтелектуальної рефлексії, що сягає за межі національної ідентифікації (хоча остання є засадничою для продукування поетичних кодів). Відповідно реконструкцію інтелектуальної рефлексії авторка здійснює через вчитування в голоси сучасників Шевченка (навіть якщо ці голоси були не

вповні щирими і доброзичливими). Таким чином концепт народності є маневром, захисним механізмом, компромісом, стартовим майданчиком для розгортання власних тез. Водночас саме оперування терміном «народність» свідчить не стільки про теоретичні засновки праці Шагінян, скільки дає уявлення про стан і фахові характеристики літературознавчої думки в совєтських реаліях. І саме цей аспект є присутнім для історика літератури в усвідомленні інструменталізації гуманітарного знання в умовах заблокованої культури.

Варто зауважити, що серед стратегій, позначених впливом кон'юнктури часу, поняття народності ототожнено з невибагливістю змісту та орієнтацією на читача з невисоким освітнім рівнем. У цьому контексті знаковим є особистий досвід Шагінян в рецепції 125 річниці шевченківського ювілею. Серед головних ідеологічних імперативів шевченківських урочистостей був переклад поезій Шевченка на мови народів СРСР. В умовах совєтської імперії переклади поезій Шевченка виконували не стільки культурологічну функцію, скільки слугували рупором пропаганди державних ідеологем. У тогочасній пресі особливого поширення набули численні публікації «відгуків трудящих» про «зрозумілість слова поета» серцю кожного трудівника «країни рад». Шагінян наводить уривки зі стенограми ювілейного пленуму спілки письменників СРСР, на якому озвучені приклади перекладацької практики та масового вшанування Шевченка по всіх республіках СРСР. Деякі з них сьогодні сприймаються трагікомічно: «Коли ми проводили вечори, присвячені Тарасу Григоровичу, – каже Расул Рза, – то в одному колгоспі після читання перекладів «Катерини» азербайджанською мовою до доповідача підійшла колгоспниця і сказала: “Цей поет описав моє колишнє життя. Прошу вас передати йому вітання, побажайте йому довгого життя”» [3, 28]. Проте, широке цитування сентиментальних лубків соцреалістичного стибу є свого роду «державним митом» для омовлення засадничої для самої Шагінян проблеми якісних перекладів, котрі за естетичними характеристиками максимально б відтворювали змістове наповнення оригіналу. У цьому контексті досвід вірменської дослідниці є цікавим з погляду діалогу творчих особистостей. В особі Марієтти Шагінян органічно поєднались митець і дослідник. Її осмислення поезії Кобзаря значною мірою зумовлене письменницьким обдаруванням. У книзі помітно, як первісне інтуїтивне сприйняття слова поета згодом улягає чітким аналітичним абераціям. У підсумку ці дві настанови допомагають оприсутнити авторську візію Шагінян. Її можна метафорично окреслити словами Гете: «Хто хоче зрозуміти поета, мусить піти в країну поета». Письменниця здійснює символічну мандрівку в країну поета за допомогою ретельного опрацювання мемуарних джерел, історичних документів та власне самої поезії Шевченка.

Країна поета у версії дослідниці постає як цілком реальна Україна, символічний простір, творча лабораторія. Більшою мірою це явище трансцендентне і його моделювання тяжіє до психоаналітичних студій, а для самої Шагінян є символічною самопроекцією в умовах закритого суспільства.

Серед змістових сегментів, котрі обрала авторка для відтворення «країни поета», особливу роль відведено образотворчому мистецтву, музиці, театру. У

версії Шагінян образ поета є дуже динамічний і колоритний. Повагу викликає ретельність і добротність простудійованих джерел та присутність доброго смаку у їх цитуванні. Спогади сучасників презентують Шевченка як особу, спраглу краси і гармонії. Свідчення, відібрані авторкою, рельєфно відтворюють духовну атмосферу епохи, адже люди, котрі розповідають про Шевченка, є знаковими постатями для свого часу. І крізь їх коментарі та оцінки митець приходить до читача в поліфонії інтелектуальних змагань, творчих кризах та митях щастя. Шагінян цитує сучасників митця, які є свідками поетового життя у різних вимірах. Щасливі періоди ілюстровано свідченнями художників Брюллова та Мікешина, часи випробувань та духовних трансформацій – княжни Варвари Рєпніної, керівника Аральської експедиції Олексія Бутакова, ротного командира Єгора Косарева тощо.

Цікаво, що окрім «живих голосів» епохи письменниця по-новому розкриває віхи життєвого шляху митця, котрі проливають нове світло на українську інтелектуальну історію. Зокрема Маріетта Шагінян вказує на центри ферментування інтелектуальної традиції, котрі пов'язує з відомими садибами поміщиків: Яготин – князя Рєпніна, Качанівка – Василя Тарновського, Седнів – маєток Лизогубів. Шагінян оприсутнює зовнішнє безтурботне, богемно-гедоністичне обрамлення мистецького життя поміщицьких садиб, і водночас виявляє глибинне наповнення цього унікального комунікативного універсуму. У версії авторки, маєтки поміщиків презентовано як інтелектуальні осередки, в стінах яких кристалізувалась альтернатива імперській ідентичності. Це – потужні школи виховання доброго смаку, вміння цінувати високе мистецтво і найголовніше – творити простір духовної незалежності та стратегії інтелектуального опору. Авторка веде мову про великий вплив цих культурних центрів на мистецьке і громадянське становлення Шевченка, звертає увагу на органічну інтегрованість митця в ці осередки духовної свободи. Саме в цих поміщицьких садибах виявилась така ознака поета як духовне лідерство та вміння задавати тон інтелектуальним дискусіям. У приватному вимірі Шевченко постає як людина, котра відкрита до змін, швидкої адаптації в новому середовищі, наділена вмінням здобувати нових прихильників. «Тарас Шевченко, як запевняють сучасники, - і друзі і вороги, - умів чудово триматися в товаристві. Ніколи не розгублювався. Був надзвичайно тактовний. Більше того, Шевченко любив товариство, почував себе легко і вільно на людях...» [3, 112].

Роки, проведені у садибах українських поміщиків, були одні із найщасливіших в житті Шевченка. Цю відому всім і до певної міри «заговорену» тезу авторка підкріплює посиленнями на творчу спадщину митця: зверненням до текстів поезій, сюжетів художніх полотен, уривками зі спогадів та листів сучасників. Безперечно, щасливі роки неможливо презентувати без розкриття світу інтимних почуттів та сердечних захоплень. Шагінян докладно зупиняється на цьому аспекті «країни поета», означуючи її коротко і влучно «Кохання». Авторка не ставила собі за мету максимально розповісти про постаті жінок, котрі були знаковими в долі поета. Її настанова полягає в тому, щоб через сферу почуттів максимально олюднити образ творця, вивести з

полону стереотипів та водночас створити певний емоційний камертон та інтерпретаційний інструментарій для глибшого розуміння саме текстуального масиву творчості. Не випадково розділу «Кохання» у книзі Шагінян передують такі як «Драматургія, музика, живопис», «Проза», «Естетика». Саме такий підхід уможливив виважені аналітичні підходи до наповнення концепту «творча індивідуальність». Водночас версія Шагінян дає підстави твердити про вдале поєднання фактологічно-біографічного матеріалу з коректністю та виваженістю наукових оцінок. У советському шевченкознавстві застосовані підходи до моделювання творчої біографії залишались одними із найбільш переконливих.

Настанова на мандрівку в «країну поета», окрім інтровертного спрямування, у версії Шагінян має і цілком реальний геокультурний вимір. Авторка здійснює добротну, переконливу в науковому і захоплену в емоційному вимірі реконструкцію одного з найважчих періодів у житті поета – перебування в Аральській експедиції під час заслання. Саме Шагінян належить першість у розкритті ролі Аральської експедиції у зміні самототожності митця. Аральська експедиція тривала від травня 1848 року до квітня 1850 року. Її завданням було дослідити невідому територію довкола Аральського моря. Як зазначає Шагінян, «Аральське море /.../ вважалося зовсім не дослідженим, води його бурхливі і небезпечні для плавання, клімат примхливий і мінливий, береги і острови майже невідомі, частина островів і зовсім не відкрита, на них не ступала нога людська» [3, 173]. У наукові плани Аральської експедиції входило також зібрати та описати геологічну та ботанічну колекцію, проводити астрономічні дослідження.

Очоловав експедицію капітан Олексій Бутаков – талановитий дослідник, невтомний мандрівник, організатор та подвижник природничих наук. Саме Бутаков запросив Шевченка взяти участь в експедиції в ролі художника, котрий повинен найдокладніше візуально відтворювати всі наукові спостереження. Авторка вперше звернула увагу на нову для Шевченка життєву нішу – не лише живописця, а й натураліста-дослідника. Відповідно, за влучним спостереженням Шагінян, художню спадщину Шевченка періоду аральської експедиції варто трактувати не стільки в «мальовничому розв'язанні теми», скільки в описово-науковому вимірі, адже у цей час поет «описує новий для нього світ, описує в усіх деталях побаченого і пережитого, прагнучи передати його загальну будову, притаманний йому характер, розлитий скрізь і всюди, – в пустельних берегах, в кривавих вітряних присмерках, у пасмах гір, в рослинах і тваринах» [3, 193]. Під час Аральської експедиції Шевченко навчився професійно читати карту зоряного неба, довідався про структуру ґрунтів, споглядав природу крізь оптичні виміри геолога, метеоролога, ботаніка, зоолога.

Капітан Бутаков дуже ретельно підбирав склад експедиції. До неї входили провідні вчені, першокласні топографи і метеорологи, досвідчені військові та медичні працівники. Усі вони були людьми високої культури, розуміли і цінували талант Шевченка та усвідомлювали непересічні виміри його особистості. Олексій Бутаков і працівники експедиції багато чому навчили

Шевченка, але й самі багато навчилися від Шевченка. Спільно вони відкривали красу і гармонію того світу, який досліджували. В малюнках Шевченка періоду аральської експедиції розгортається цілий філософський роман про природу Кос-Аралу.

У філософському романі Маріетта Шагінян виокремлює ще одну дійову особу, без якої не відбулося б повноцінного розгортання романізованої оповіді. Цією особою є сам Тарас Шевченко. Дослідниця виділяє кілька рівнів духовних трансформацій, котрі відбулися в житті і творчості поета періоду заслання. Під час Аральської експедиції поет переступив межу від молодості до зрілості. «Саме в ці переломні роки молодий Т. Шевченко з його легкими кучерявими бачками навколо голеного круглого обличчя, Шевченко петербурзького періоду, Шевченко періоду українських поїздок по чернігівських і полтавських маєтках, автор «Сну», «Кавказу», «Єретика», «Послання землякам», перекладів Давидових псалмів і юнацьких песимістичних віршів, писаних у В'юнищах, – остаточно став тим лисим батьком з величезною бородою, яким він малює себе на пізніших автопортретах» [3, 170.] Цей віковий злам сигналізував про нові виміри ідентичності. У листі до Варвари Репніної Шевченко характеризує свій стан категоріями «душевного миру і морального спокою». Відбулося народження мислителя, філософа, митця, що осягає поліфонію буття і множинність ціннісних парадигм. Дуже цікаво, що іпостасі філософа і мислителя Шагінян проектує на сферу комунікації. Аналізуючи листи періоду заслання, вона звертає увагу на те, що поет виробив унікальне вміння: з кожним адресатом говорити «його мовою», «як міняв він не тільки синтаксис і словник, але і всю душевну інтонацію, коли переходив від одного адресата до іншого» [3, 167]. Листи писані майже одночасно, але до різних осіб, розкривають різні світи, інтелектуальні обрії, а подекуди й екзистенційні парадигми. Заслуговують на увагу міркування дослідниці, що в епістолярній спадщині поета норма відвертості є змінною та рухомою: «в листах із заслання він дуже рідко і тільки дуже близьким прохоплювався про те, коли був щасливий, і ще рідше писав про речі і події, які були для нього цікавими, робили його життя в засланні змістовним» [3, 168]. Означені моменти є ключовими для кодифікації «ролей і масок» у країні поета. Інтуїтивно і на рівні аналітики Шагінян розкрила у комунікативній практиці Шевченка ту інтерпретаційну свободу, яка «робить його унікальним феноменом не лише літературної, а в найширшому значенні духовно-культурної історії» [2, 10]. Втім повнота осмислення цього феномена митця стала можливою у постколоніальних і постімперських координатах.

У підсумку слід зауважити, що праця Маріетти Шагінян у символічній площині «Людина і Час» значною мірою промовляє про саму авторку. Їй випало жити в епоху, коли роль митця було знівельовано до державного функціонера і виконавця директив влади, свободу творчої реалізації максимально обмежено. Відповідно студії над творчістю Шевченка є символічною проекцією протистояння митця (в умовах тоталітарної культури) з Часом. У цьому протистоянні можна відчитати дві складові. Перша є психологічною компенсацією за сервілістичні тексти пропагандистського

штибу (на зразок, «Сім'ї Ульянових»). Друга складова сягає екзистенційної площини і містить для нащадків зашифроване послання про вміння бути щасливою у будь-який час і за будь-яких обставин. З відстані Часу праця надається до сприйняття як у вимірах наукової студії, так й інтелектуального роману.

Джерела:

1. Гриневич В. НЕПРИБОРКАНЕ РІЗНОГОЛОССЯ: Друга світова війна і суспільно-політичні настрої в Україні, 1939 – червень 1941рр. / Владислав Гриневич. – Київ – Дніпропетровськ : «Ліра», 2012. – 508 с.
2. Забужко О. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу / Оксана Забужко. – Київ : «Абрис», 1997. – 144 с.
3. Шагінян М. Тарас Шевченко. Монографія / Марієтта Шагінян ; Пер. з російської В. Іванисенка. – Рівне : ПП ДМ, 2013. – 262 с.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. *Рецептивні моделі творчості Тараса Шевченка*

Захарчук Ірина. Шевченкіана Марієтти Шагінян.....	7
Крупка Мирослава. Проза Тараса Шевченка в системі критичних інтерпретацій.....	15
Кир'янчук Богдан. Герменевтичні підходи Івана Франка в дослідженні творчості Тараса Шевченка.....	21
Хомеча Наталія. «...А слава – заповідь моя»: Тарас Шевченко у рецепції письменників перших та останніх десятиліть ХХ століття.....	29

РОЗДІЛ II. *Питання поетики творів Тараса Шевченка*

Поліщук Ярослав. Іронія і пафос: останні поезії Тараса Шевченка.....	48
Тхорук Раїса. Пророча риторика Шевченкового послання «І мертвим, і живим...».....	57
Хмель Віра. Семантичний код «відьми» в однойменній поемі Шевченка.....	67
Кирильчук Олександр. «Сон» («У всякого своя доля») Тараса Шевченка у проекції постколоніального прочитання.....	73
Антипчук Надія. Пророцтво у творчості Тараса Шевченка.....	81

РОЗДІЛ III. *Довкола Тараса Шевченка: стратегії літературної традиції*

Бестюк Ірина. Міф і антиміф російсько-народної гармошки в українській літературі періоду національного відродження: від «Капитанши» (1855) Тараса Шевченка до «Гармонії» (1933) Григорія Косинки.....	87
Криловець Наталія. Образ України в творчості Тараса Шевченка та поезії шістдесятників.....	97
Іванова (Дмитрук) Ольга. Ідеї Кирило-Мефодіївського братства як основа національної ідентичності героя оповідання «Молодість Савича» Юрія Косача.....	106
Кир'янчук Ігор. Контекст духовності у творчості Тараса Шевченка та Михайла Ореста.....	111
Миронюк Інна. Світ віруючої людини в поетичній творчості Тараса Шевченка та Богдана Бойчука.....	117
Усач Наталія. Образ жінки-матері в поемі Тараса Шевченка «Марія» та однойменній повісті Уласа Самчука.....	126

РОЗДІЛ IV. *Дидактичні парадигми творчості Тараса Шевченка*

Романишина Наталія. Методика вивчення епічних літературних творів із жанровою структурою фольклорних (на прикладі переказів Олени Пчілки про Тараса Шевченка).....	132
Полюхович Любов. Аксіологічне наповнення методичної спадщини Бориса Степанишина.....	139
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	151

Наукове видання

*Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету*

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ.
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО**

Випуск XX

Упорядкування
та наукове редагування
*Олександр КИРИЛЬЧУК
Мирослава КРУПКА*

Комп'ютерна верстка та макет
Микола ВОЙТОВИЧ

Відповідальний за випуск
Олександр КИРИЛЬЧУК

Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету: Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство. – Вип. XX / Ред. кол. О. Кирильчук та ін. – Рівне : РДГУ, 2014. – 153 с.

**ББК 83
Л 43
8**

Підписано до друку 11.03.2014 р.
Формат 60x84. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman Cyr.
Умови, друк. арк. 8,7. Наклад 300 прим. Зам. № 23.

Видавничі роботи:
кафедра української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
33001, м. Рівне, вул. Остафова, 37, каб. 407.

Друкарські роботи:
СПД Войтович М.А.
33001, Рівне, вул. Петра Могили, 28
тел (0362) 63-18-56
Свідоцтво про держреєстрацію:
Серія ВОО № 824666 від 17.07.2003 р.